

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Поліщук Г. О.,

*аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України,
м. Одеса*

Зроблено аналіз сучасного стану розвитку малого підприємництва в Україні, міжнародного іміджу країни та її місця в міжнародному бізнес-середовищі. Розкрито особливості державної політики підтримки розвитку малого підприємництва в Україні та країнах Європи і США та виділено позитивний досвід, який може бути імплементований в Україні.

Ключові слова: державна політика, підтримка розвитку, мале підприємництво, стан розвитку, зарубіжний досвід.

Polishchuk H. O.,

*Postgraduate student of Public Administration and Local Self-government Department,
ORIPA NAPA, Odesa*

STATE SUPPORT OF SMALL BUSINESS: UKRAINIAN AND FOREIGN EXPERIENCE

The analysis of the current state of small business development in Ukraine, international image of the country and its place in the international business environment. Features of state policy of support small business development in Ukraine and European countries and the USA were discovered also the positive experience that can be implemented in Ukraine was allocated.

Key words: state policy, support for development, small business, the state of development, foreign experience.

Постановка проблеми. Як свідчить зарубіжний досвід, запорукою успішного розвитку малого підприємництва є стабільна й всебічна державна підтримка. Саме допомога держави малому підприємству в складних економічних умовах, що спостерігаються сьогодні, може забезпечити покращення економічної ситуації як в регіонах, так і в країні в цілому. Проте в останні роки спостерігається уповільнення темпів зростання кількості малих підприємств і чисельності зайнятих на них, зменшення частки малого підприємництва у загальнодержавних обсягах виробництва, що є результатом недостатньої дієвості заходів державної підтримки малого підприємництва і необхідності її реформування [12].

За результатами проведеного аналізу нами виявлено, що негативний вплив на розвиток малого підприємництва в Україні зумовлено низкою проблем, таких як: недосконалість та обтяжливість системи оподаткування, адміністративні перешкоди у сфері підприємництва, нерегульованість питань фінансування і кредитування, зокрема мікrokредитування малого підприємництва, низький рівень державної фінансової допомоги, слабкий розвиток інфраструктури підтримки підприємництва. Усунення цих проблем та створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва потребує впровадження в практику господарювання нових методів регулювання економіки, які повинні враховувати ринкові відносини [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем підтримки розвитку малого підприємництва присвятили праці такі

українські науковці, як О. Г. Борисов, О. А. Деренько, В. І. Захарченко, А. В. Іванищева, М. М. Ільчишин, Д. А. Ісаченко, М. Я. Квик, Г. М. Колісник, І. М. Комарницький, Г. А. Лех, Ю. О. Ольвінська, В. В. Папц, Т. А. Піхняк, О. І. Тимченко, О. Я. Туркало, В. В. Федорченко, Г. Г. Цегелик, І. Є. Шайдюк та ін. Серед зарубіжних учених особливої уваги заслуговують роботи Дж. Кейнса, Д. Рікардо, Ж. Сея, А. Сміта, Й. Шумпетера та ін.

Мета статті – охарактеризувати сучасний стан розвитку малого підприємництва, розкрити особливості державної політики підтримки розвитку малого підприємництва в Україні та закордоном.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні ще більш очевидним стає, що саме мале підприємництво є сферою діяльності, яка найбільш оперативно реагує на зміни кон'юнктури ринку, а також, що не мало важливо саме воно надає необхідної гнучкості економіці. Характерною рисою малих підприємств є здатність своєчасно реагувати на зміни споживчого попиту і за рахунок цього вони мають можливість створювати необхідну рівновагу на споживчому ринку. Саме завдяки малим фірмам формується конкурентне середовище, яке позитивно впливає на кон'юнктуру ринку, забезпечує економічне зростання, а також на стан зайнятості населення. Зазначимо, що економічний ризик у сфері малого підприємництва вищий ніж у великих компаній, тому і "життєвий цикл" зазвичай коротший. Навіть в економічно розвинених країнах ця сфера є найбільш уразливою і тому малі підприємства відчувають низку характерних труднощів.

На жаль, сьогодні в Україні відсутній дієвий механізм підтримки, розвитку і захисту малого бізнесу і малого підприємництва. Про це свідчать недоліки і складнощі, що зустрічаються в процесі функціонування підприємств бізнесу. Тому перед урядом, зацікавленими організаціями відкривається широке поле діяльності. При цьому синхронно слід розвивати як державну систему підтримки бізнесу, так і ініціативу підприємців, малих, середніх підприємств по об'єднанню зусиль у сфері державно-фінансової діяльності [10].

Для більш детального аналізу сучасного стану малого підприємництва в Україні необхідно звернутися до статистичного збірника Державної служби статистики України [3]. Одним із таких показників є динаміка зміни кількості суб'єктів малого підприємництва за період з 2010–2015 рр. (табл. 1).

Таблиця 1
Динаміка кількості малих підприємств та фізичних осіб-підприємців у 2010–2015 рр.

Роки	Суб'єкти малого підприємництва		
	у тому числі		усього
	підприємства	фізичні особи-підприємці	
2010	357241	1804763	2162004
2011	354283	1325619	1679902
2012	344048	1234831	1578879
2013	373809	1328392	1702201
2014	324598	1590448	1915046
2015	327814	1630571	1958385

Так за даними статистичного збірника про діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва в 2015 р. [3] в Україні функціонувало 327814 малих підприємств (або 16,7 % від загальної кількості) та 1630571 фізичних осіб-підприємців (або 83,3 % від загальної кількості). Для

порівняння, в економічно розвинених країнах число малих і середніх підприємств перевищує 80 % від їхнього загального числа.

Протягом 2010–2012 рр. спостерігалася зменшення кількості суб'єктів малого підприємництва та незначне зростання з 2013 р. і до сьогодні як серед малих підприємств, так і серед фізичних осіб-підприємців (рис. 1).

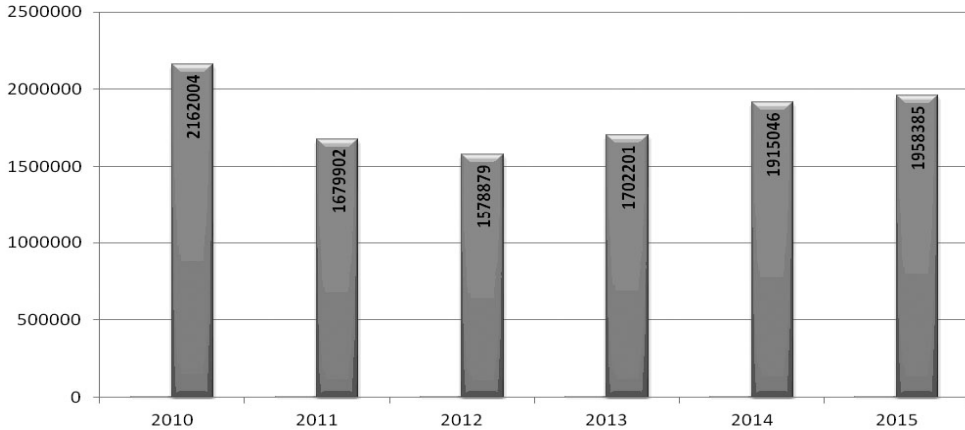

Рис. 1. Динаміка кількості суб'єктів малого підприємництва у 2010–2015 рр.

Аналіз показників обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами малого підприємництва у 2015 р. за видами економічної діяльності показав, що пріоритетними сферами для суб'єктів малого підприємництва залишаються оптова та роздрібна торгівля і сфера послуг, питома вага яких в загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) складає 49,4 %. Значно меншими є показники промисловості (11,0 %), сільського господарства (9,7 %), будівництва (5,4 %) (рис. 2).

Рис. 2. Питома вага обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами малого підприємництва у 2015 р.

Що стосується міжнародного іміджу країни та її місця в міжнародному бізнес-середовищі, то завдяки діям Уряду та проведеним реформам Україна

піднялася в рейтингу “Doing Business – 2015” зі 112 на 96 позицію серед 189 країн світу (табл. 2). Зокрема, досягнуто значного успіху за двома ключовими позиціями – “реєстрація власності” (59 позиція) і “сплата податків” (108 позиція). Проте низка позитивних кроків гальмується їх вибірковістю у практичній площині та нездатністю системно впливати на трансформацію економіки України у нову якість, нову модель зростання. Зокрема, відбулося погіршення у 7 з 10 сфер, що охоплюються дослідженням. Низка важливих показників залишаються на наднизькому рівні. Зокрема, протягом тривалого часу в Україні здійснювалися суперечливі реформи, які, за висновками Світового банку, демонстрували то значне поліпшення умов ведення бізнесу, то навпаки – стрімке зниження порівнюваних позицій [15].

Таблиця 2
Позиція України у рейтингу “Doing Business” у 2008–2015 рр.

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Складність ведення бізнесу, загальна оцінка	139	145	147	149	152	140	112	96
за субіндексами: започаткування бізнесу	109	128	136	118	116	50	69	76
реєстрація власності	138	140	160	165	168	158	88	59
сплата податків	177	180	181	181	183	168	157	108
підключення до електропостачання	x	x	x	169	170	170	182	185
виконання зобов'язань за контрактом	46	48	43	44	44	45	44	43
банкрутство	140	143	145	158	158	157	141	142
отримання кредиту	68	28	30	21	23	24	14	17
зовнішня торгівля	120	121	139	136	144	148	153	154
дозвільна система у будівництві	174	179	181	182	182	186	68	70
захист прав інвесторів	141	142	108	108	114	127	107	109

З метою покращення бізнес-клімату в Україні та підвищення її позицій у рейтингу Doing Business, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України спільно з Офісом ефективного регулювання (Better Regulation Delivery Office), розробило дорожню карту, затверджену Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. Дорожня карта складається з 43 пунктів виконання яких має вивести Україну в ТОП-20 країн світу з найкращим бізнес-кліматом за версією Світового банку в 2017 р. (Doing Business 2018) [13].

Державне регулювання та підтримка розвитку малого підприємництва в Україні здійснюється відповідними загальнодержавними, регіональними та місцевими органами влади з метою узгодження інтересів держави і сектору малого підприємництва [17, с. 87].

Державна підтримка малого підприємництва у всіх економічно розвинених державах – це створення державою організаційно-правових і фінансово-економічних умов для розвитку підприємницьких структур. Державні програми фінансової допомоги малому бізнесу повинні враховувати стан бюджетної, кредитно-фінансової системи, соціально-політичний рівень населення для ефективного і своєчасного прямого і непрямого впливу на розвиток підприємництва [16, с. 185].

Дослідження досвіду зарубіжних країн з розвинутою ринковою економікою показав пріоритетність підтримки та розвитку малого підприємництва, що є актуальним і для України. Далі більш детально розглянемо досвід таких країн, як США, Великобританія, Німеччина, Франція та країни-члени ЄС.

Малі підприємства сьогодні стали невід'ємною частиною економік більшості промислово розвинених держав. У країнах ЄС на їхню частку в середньому доводиться 63–67 % ВВП, у США – 40 %, в Японії – 61 %. На малих підприємствах зайнята значна кількість працездатного населення: 72 % у середньому у країнах ЄС, 78 % – в Японії, 75,3 % – в Південній Кореї, 73 % – в Італії, 54 % – у Франції та США. Така роль малих підприємств в економіці розвинених країн забезпечується систематичною комплексною підтримкою з боку держав, яку підкріплено регулярним та значним за своїми обсягами бюджетним фінансуванням. Уряд США щорічно виділяє милому бізнесу в вигляді грантів майже 30 млрд. дол. З них 12 млрд. дол. призначено для підприємців-жінок, малоприбуткових підприємств (у тому числі тих, що використовують працю інвалідів) [5, с. 225].

Як правило, у країнах ЄС справи малих і середніх підприємств перебувають у компетенції міністерства економіки і (або) міністерства промисловості і торгівлі. Німеччина та Нідерланди, наприклад, мають відділи у справах малих і середніх підприємств у Міністерстві економіки. У Франції відповідний відділ створено у Міністерстві промисловості. У Великобританії навіть існує Міністерство малого бізнесу. Що стосується програм розвитку малих і середніх підприємств, то вони розробляються з розрахунком на участь одразу кількох міністерств, що знову ж таки потребує координації зусиль [18].

Сполучені Штати Америки є країною з найвищим рівнем підприємницької активності в світі. Розквіт малого бізнесу у США забезпечує значною мірою належна підтримка з боку держави. Конгресом США ще у 1953 р. на правах федерального відомства було створено Адміністрацію у справах малого бізнесу. Наприкінці 80-х – початку 90-х рр. Правління США провело через Конгрес ряд законодавчих актів і поправок до них. Ці акти відобразили радикальні зміни державної науково-технічної політики США [2].

Необхідно зауважити, що в Сполучених Штатах Америки відсутній особливий податковий режим для малих підприємств. Особливістю державної підтримки малого підприємництва у сфері податкового стимулювання малого підприємництва в США є те, що всі суб'єкти підприємницької діяльності для розрахунку прибутку з метою оподаткування зобов'язані вести бухгалтерський облік у повному обсязі.

Однак для малих підприємств передбачені спеціальні положення, що спрощують процедуру обліку та звітності оподатковуваного прибутку за прогресивною шкалою:

- оподатковуваний прибуток до 50 тис. дол. – 15 %;
- від 50 тис. дол. до 75 тис. дол. – 25 %;
- від 75 тис. дол. до 10 млн. дол. – 34 %;
- понад 10 млн. дол. – 35 %.

У США малі підприємства, що мають невеликі обсяги прибутків, можуть застосовувати касовий метод обліку, замість обліку методом нарахування, крім того, їм дозволяють вилучати з оподаткування інвестиції в капітальні активи, якщо їх обсяги за рік не перевищують 24 тис. дол. [18].

Цікавим для України є Британський досвід державного регулювання малого бізнесу, а саме підтримка підприємництва в кризових регіонах. З цією метою створюються зони вільного підприємництва, в яких функціонують державно-комерційні фонди, що надають пільгові кредити і ділові послуги. Неабияке значення має програма “Дії для міст”, метою якої є оздоровлення старих промислових центрів і поліпшення соціального клімату у виробничих кварталах [6, с. 209].

Також необхідно зазначити, що індивідуальні фірми Великобританії не зобов'язані проходити державну реєстрацію, а сплата податків здійснюється на підставі декларування індивідуальних доходів членів фірми. І навіть якщо фірма зареєструвалася в державних органах, то податки сплачуються тільки після того, як фірма почала активно працювати на ринку та знайшла своїх споживачів. Загалом, величина та кількість податків, які сплачують малі підприємства, менші, а процедура оподаткування значно простіша, ніж для великих підприємств. Крім цього, використовується також прогресивне оподаткування прибутків корпорацій: ставки податків для корпорацій з меншими доходами менші, ніж для корпорацій з великими доходами [7, с. 53–54]. Таким чином, держава заохочує створення малих підприємств та всебічно підтримує їх діяльність, застосовуючи пільгові умови оподаткування.

В Німеччині існує велика кількість закладів, які дають консультації малим і середнім фірмам з різноманітних питань (від результатів маркетингових досліджень до допомоги у подоланні бюрократичних бар'єрів). Консультаційні центри фінансуються як урядом, так і спілками приватних підприємців [2].

Нажаль сьогодні в нашій державі ми спостерігаємо слабко розвинену інфраструктуру підтримки розвитку малого підприємництва, проте Уряд здійснює кроки для подолання цієї проблеми. Саме тому, для сприяння розвитку інфраструктури підтримки підприємництва, зокрема надання суб'єктам господарювання фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, науково-технологічної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки є одним із основних питань, що потребує вирішення на державному рівні та регламентується Розпорядженням Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки” [14].

Міністерство економіки Німеччини розробило програму “Євро-фітнес”, завдання якої – допомогти малим і середнім підприємствам підготуватися до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС. У межах цієї програми асигнуються кошти на проведення галузевих та структурних досліджень, розширення консультативної та інформаційної допомоги підприємству, активізацію участі малих та середніх компаній у різних європейських ярмарках та виставках [18].

Велику підтримку малим і середнім підприємствам уряд Німеччини надає за допомогою кредитів і субсидій. З бюджету федерації та земель їм надаються пільгові інвестиційні кредити, особливо при освоєнні високотехнологічних виробництв, кредити для створення власних підприємств. Державна підтримка малого бізнесу направлена, перш за все, на забезпечення його фінансової самостійності. У федеральній програмі субсидування малих і середніх підприємств існує спеціальна стаття допомоги для підвищення долі власних коштів, яка склала біля 30 % всіх субсидій. Особам, що створюють нові підприємства, надаються кредити строком до 20 років.

Уряд Німеччини розробив концепцію стимулювання наукових досліджень на малих і середніх підприємствах. Велике значення надається інформаційним і консультаційним послугам у нових галузях технології, перебудові професійного навчання, особливо підвищенню кваліфікації кадрів, зайнятих інноваціями [2].

У Франції широкого застосування набув механізм податкових пільг. За його допомогою держава сприяє прискоренню науково-технічного прогресу, розширенню експорту тощо. Так, існують пільги для новоутворених акціонерних товариств (протягом перших двох років – не сплачується податок, на третій рік оподатковується 25 % їхнього прибутку, на четвертий – 50 %, на

п'ятій – 75 %, починаючи із шостого року – 100 % прибутку), застосовується податковий кредит і для підприємств, які проводять фахову підготовку кадрів, тощо [4, с. 67]. Малі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності (торговельні операції, послуги тощо) [8, с. 228].

Проаналізувавши досвід країн-членів Європейського Союзу, бачимо, що суб'єкти малого підприємництва зайняті в оптовій та роздрібній торгівлі, харчовій промисловості, будівництві, ділових стратегічних послугах, готельному, ресторанному та туристичному бізнесі. Відносно розвитку малого та середнього підприємництва урядові структури ЄС також проводять зважену державну політику, яка враховує галузеві та регіональні особливості розвитку та функціонування цього сегменту економіки. Головними цілями наддержавного рівня в ЄС є зміцнення єдиного внутрішнього ринку, інтернаціоналізація підприємницької діяльності на рівні окремих її суб'єктів шляхом залучення підприємств до електронної комерції, активізація процесів створення та впровадження інновацій, спрощення процедур для створення нових підприємницьких структур. На державному рівні політика ЄС спрямована на усунення перешкод ефективного функціонування суб'єктів підприємництва. Так, для усунення бюрократичних перепон на шляху створення та функціонування суб'єктів підприємництва розроблено та впроваджено декілька програм:

- Програма SLIM: пропонує заходи щодо спрощення законодавства ЄС в тому або іншому секторі економіки;

- Євроінфоцентри: роз'яснення вимог законодавства до суб'єктів підприємництва; спрощення форм та звітних вимог; організація європейських конференцій для щойно створених суб'єктів малого та середнього підприємництва;

- Програма оцінювання впливу нормативних актів на функціонування підприємництва з погляду порівняння витрат, вигод і ризику;

- “Центр єдиного вікна”: спрямоване на співробітництво між відповідними державними органами та підприємницькими структурами, яке може стати корисним для обох сторін [9]. Багато з цього застосовується сьогодні і в Україні та дає позитивний ефект.

Показовим для України є досвід державної політики у сфері малого підприємництва постсоціалістичних країн – Угорщини, Чехії, Польщі. На частку малих підприємств Угорщини припадає 99,8 % усіх підприємств. Вони створюють 50 % ВВП та забезпечують 60 % робочих місць. Для ефективної співпраці держави з підприємництвом налагоджено діяльність цілої низки організаційних структур, до яких належать: Національна Рада розвитку підприємництва, Міністерство економіки Угорщини, Агентство з розвитку інвестицій та торгівлі, Угорський банк розвитку, Державне акціонерне товариство гарантій, Державний фонд підтримки інновацій та науково-дослідної діяльності. Державна підтримка малого підприємництва охоплює цілу низку економічних стимулів, серед яких пільгове оподаткування та пільгове кредитування [11].

Висновки. Таким чином, нами проаналізовано сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні, міжнародного іміджу країни та її місця в міжнародному бізнес-середовищі. Розкрито особливості державної політики підтримки розвитку малого підприємництва в Україні та країнах Європи і США та виділено позитивний досвід, який може бути імплементований в Україні. Зокрема визначено, що завдяки малим фірмам формується конкурентне середовище, яке позитивно впливає на кон'юнктуру ринку, забезпечує економічне зростання, а також на стан зайнятості населення.

Розглянуто досвід державної політики підтримки розвитку малого підприємництва таких країн, як США, Великобританія, Німеччина, Франція та країни-члени ЄС. Таким чином визначено, що підтримка розвитку малих підприємств в економіці розвинутих країн забезпечується систематичною комплексною підтримкою з боку держави, яку підкріплено регулярним та значним за своїми обсягами бюджетним фінансуванням.

Проаналізувавши досвід країн-членів Європейського Союзу визначено, що суб'єкти малого підприємництва зайняті в оптовій та роздрібній торгівлі, харчовій промисловості, будівництві, ділових стратегічних послугах, готельному, ресторанному та туристичному бізнесі. Відносно розвитку малого та середнього підприємництва урядові структури ЄС також проводять зважену державну політику, яка враховує галузеві та регіональні особливості розвитку та функціонування цього сегменту економіки.

Список використаних джерел

1. Polischuk H. State support policy for development for small business in Ukraine: directions, forms of implementation. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. ОРІДУ / [голов. ред. М. М. Іжа]. Вип. 2 (66). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. 136 с.
2. Деренько О. А. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2012. № 5. С. 95–97.
3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: стат. зб. / за ред. М. С. Кузнецової. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 514 с.
4. Захарченко В. І., Борисов О. Г., Іванищева А. В. Зарубіжний і вітчизняний досвід державного регулювання економіки для сучасної України / за ред. В. І. Захарченко. Одеса: Вид. центр студія "Нігоціант", 2005. 128 с.
5. Ісаченко Д. А. Малі підприємства в трансформаційній економіці регіону: монографія. Одеса: Ін-т проблем ринку та екон.-еколог. досліджень НАН України, 2009. 406 с.
6. Колісник Г. М. Соціально-економічна ефективність підтримки малого підприємництва в Україні та світі. *Науковий вісник УкрДЛТУ*: зб. наук.-техн. праць. Львів: Вид-во УкрДЛТУ, 2004. Вип. 14.4. С. 202–211.
7. Комарницький І. М. організаційно-економічні механізми розвитку підприємництва: монографія. Ужгород: Патент, 2000. 224 с.
8. Лех Г. А., Ільчишин М. М., Туркало О. Я. Світовий досвід розвитку підприємств малого бізнесу. *Науковий вісник НЛТУ України*: зб. наук.-техн. праць. 2011. Вип. 21.15. С. 224–229.
9. Ольвінська Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*: електрон. наук. фахове вид. 2015. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814>.
10. Папп В. В. Сучасний стан і тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2013. № 6. С. 160–164.
11. Піхняк Т. А. Організаційно-економічний механізм державного управління підприємствами малого бізнесу: світовий досвід та уроки для України. *Науковий вісник НЛТУ України*: зб. наук.-техн. праць. 2012. Вип. 22.2. С. 270–274.
12. Попов С., Поліщук Г. Забезпечення ефективності державної політики підтримки розвитку малого підприємництва: окремі аспекти. *Інформаційний простір. Українські реалії: досвід трансформації*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. Хелм, Польща, 2016.
13. Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу "Ведення бізнесу" на 2016 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1406-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1406-2015-%D1%80/page>.
14. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 р. № 641-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>.
15. Тимченко О. І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України. *Ефективна економіка*: електрон. наук. фахове вид. 2015. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4135>.
16. Федорченко В. В. Удосконалення механізму формування державної політики підтримки розвитку малого підприємництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 7. С. 185–188.

17. Цегелик Г. Г., Квик М. Я. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2010. Т. 2. № 1. С. 84–89.
18. Шайдюк І. Є. Європейський досвід державного ре-гулювання та підтримки малого підприємництва. *Концептуальні засади формування менеджменту в Україні*: матеріали III Все-укр. наук. конф. Київ, Одеса, Стамбул, 17-22 травня 2010 р. – С. 246–252.

Надійшла до редколегії 31.03.2017 р.